

ERKIŲ PLATINAMŲ LIGŲ EPIDEMIOLOGINĖS SITUACIJOS ANALIZĖ KAUNO APSKRITYJE 2023 METAIS

Kaunas
2024-04-17

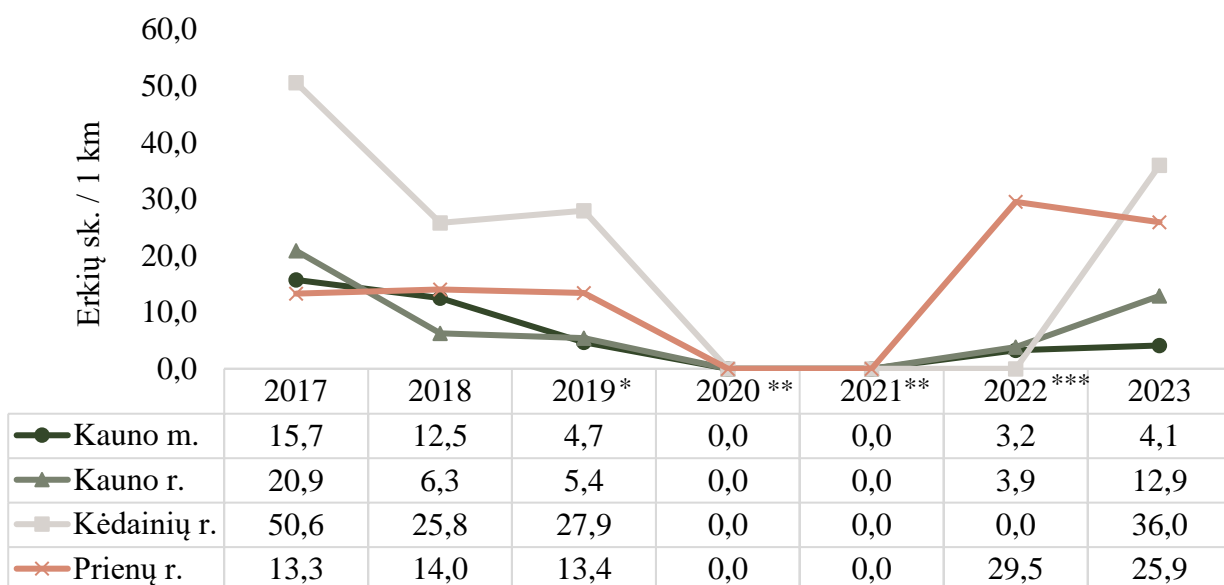
1. Situacijos apžvalga

Erkių platinamų ligų (toliau – EPL) epidemiologinė priežiūra Nacionalinio visuomenės sveikatos centro prie sveikatos apsaugos ministerijos (NVSC) Kauno departamente vykdoma vadovaujantis Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro (toliau – LR SAM) 2010-06-18 įsakymo Nr. V-575 „Dėl kraujasiurbių nariuotakojų stebėsenos tvarkos aprašo patvirtinimo“, LR SAM 2002-12-24 įsakymo Nr. 673 „Dėl Privalomojo epidemiologinio registravimo objektų registravimo ir informacijos apie juos teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ ir kt. teisės aktų nuostatomis.

1.1. Erkių gausos stebėseną

Erkių aktyvumo ir gausos stebėseną vykdoma 4 Kauno apskrities savivaldybių stacionariuose taškuose (toliau – stacionarai): Zuikinės, Kauno marių regioninis miško parko 93 kvartale; Dubravos eksperimentinė mokomoji miškų ūkio urėdijos, Girionių miško 47-48 kvartaluose; Kėdainių urėdijos, Babėnų miško 15 kvartale ir Žvėrinčiaus miško 30 kvartale. Iksodinių erkių stebėseną kasmet vykdoma kovo – lapkričio mėnesiais kas 10 dienų, įvertinant erkių gausą erkių stebėjimo stacionaruose, esančiuose Kauno m., Kauno r., Kėdainių r. ir Prienų r.

Erkių gausa tiesiogiai priklauso nuo meteorologinių sąlygų, todėl kasmet kinta. Didžiausia erkių gausa viename kilometre kasmet nustatoma Kėdainių r. ir Prienų r. 2023 m. trijuose iš keturių stacionarų (Kauno miesto ir rajono bei Kėdainių r.) erkių skaičius viename kilometre buvo didesnis nei 2022 m. bei viršijo iki COVID-19 ligos (koronaviruso infekcijos) pandemijos stebėtą erkių gausos rodiklį (1.1.1 pav.).

*- dėl nepalankios tymų epidemiologinės situacijos vykdyta mažiau stebėjimų;

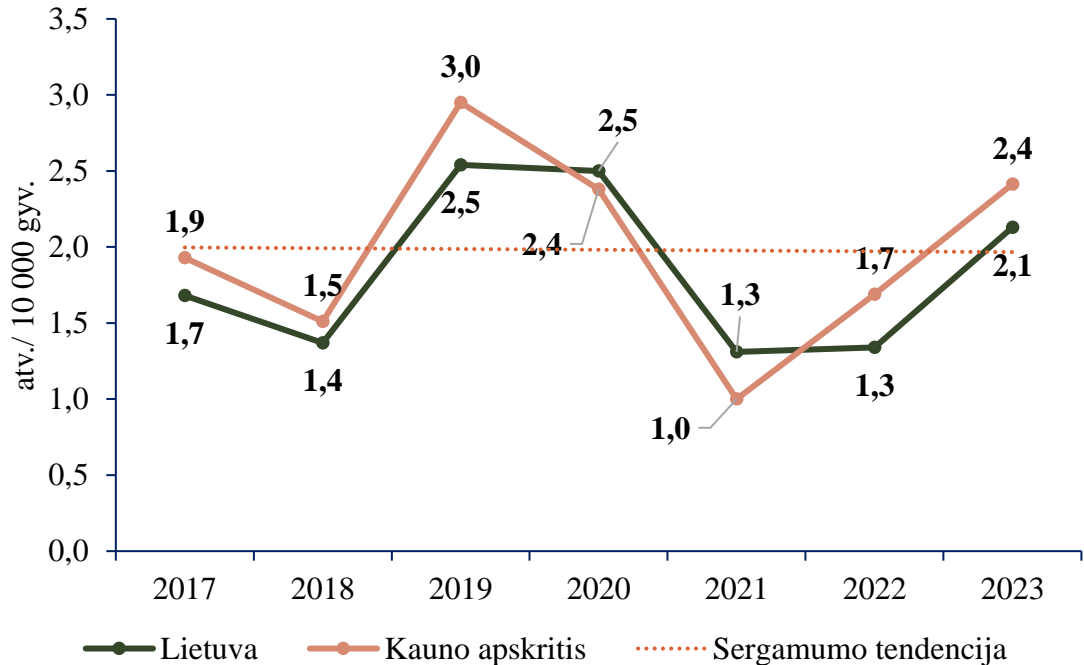
** - dėl COVID-19 ligos (koronaviruso infekcijos) pandemijos veikla nevykdyta;

*** - pateikti vieno stebėjimo duomenys Kėdainių r. stacionare;

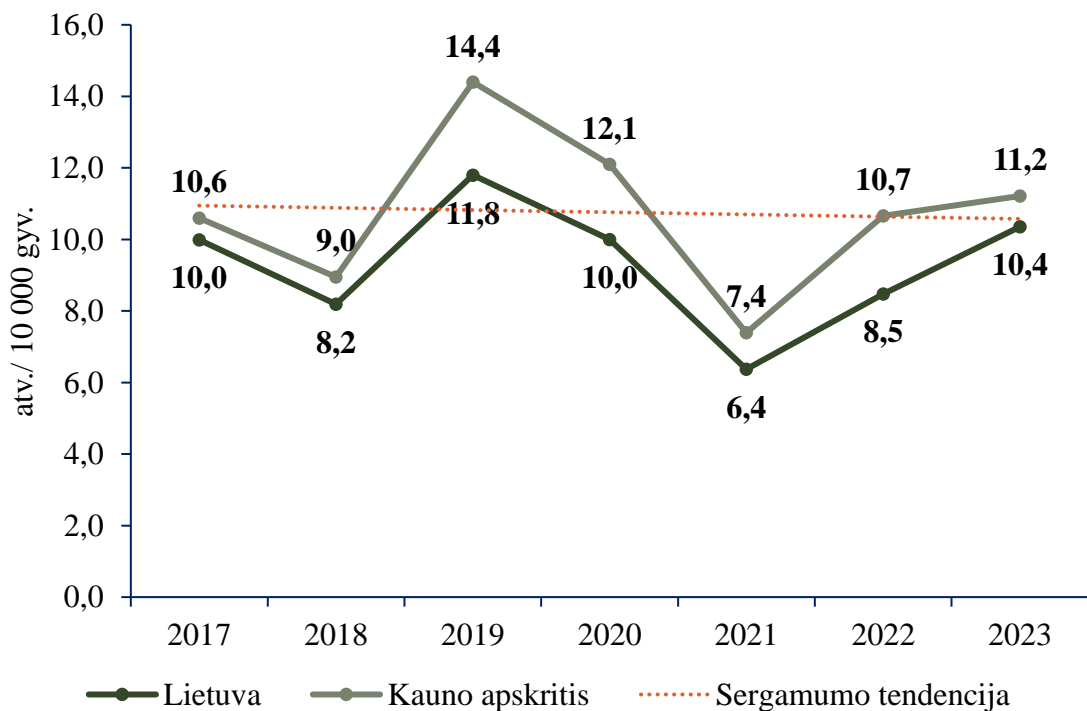
1.1.1 pav. Erkių gausos dinamika Kauno apskrities stebėjimo stacionaruose 2017-2023 m.

1.2. Sergamumas erkių platinamomis ligomis Kauno apskrityje

Sergamumas EPL tiesiogiai siejasi su erkių aktyvumu ir gausa. Sergamumas Kauno apskrityje Laimo liga (toliau – LL) vidutiniškai 5-6 kartus didesnis nei erkiniu encefalitu (toliau – EE). Sergamumas EE 2023 m. lyginant su 2022 m. padidėjo 41 proc., o LL – 5 proc. 2023 m. sergamumas tiek EE, tiek LL Kauno apskrityje buvo didesnis nei Lietuvoje (1.2.1 ir 1.2.2 pav.).

1.2.1 pav. Sergamumo EE dinamika Kauno apskrityje ir Lietuvoje 2017-2023 m.

1.2.2 pav. Sergamumo LL dinamika Kauno apskrityje ir Lietuvoje 2017-2023 m

Sergamumas EE ir LL 2017-2023 m. Kauno apskrities savivaldybėse bei jo pokyčiai pateikti 1.2.1 ir 1.2.2 lentelėse. 2023 m. vienas didžiausių sergamumo rodiklių EE Kauno apskrities teritorijoje nustatytas Raseinių r. ir Kaišiadorių r. savivaldybėse. Vertinant sergamumą LL – didžiausias Birštono sav. ir net 2-4 kartus viršija sergamumą kitose Kauno apskrities savivaldybėse.

Visose Kauno apskrities savivaldybėse, išskyrus Kėdainių r., 2023 m. stebėtas sergamumo EE didėjimas. Sergamumas LL didėjo 5 savivaldybėse iš 8, Raseinių r. net 83,7 proc., lyginant su 2022 m.

1.2.1 lentelė. Sergamumas EE Kauno apskrities savivaldybėse 2017-2023 m.
(atv. sk. / 10 tūkst. gyv.)

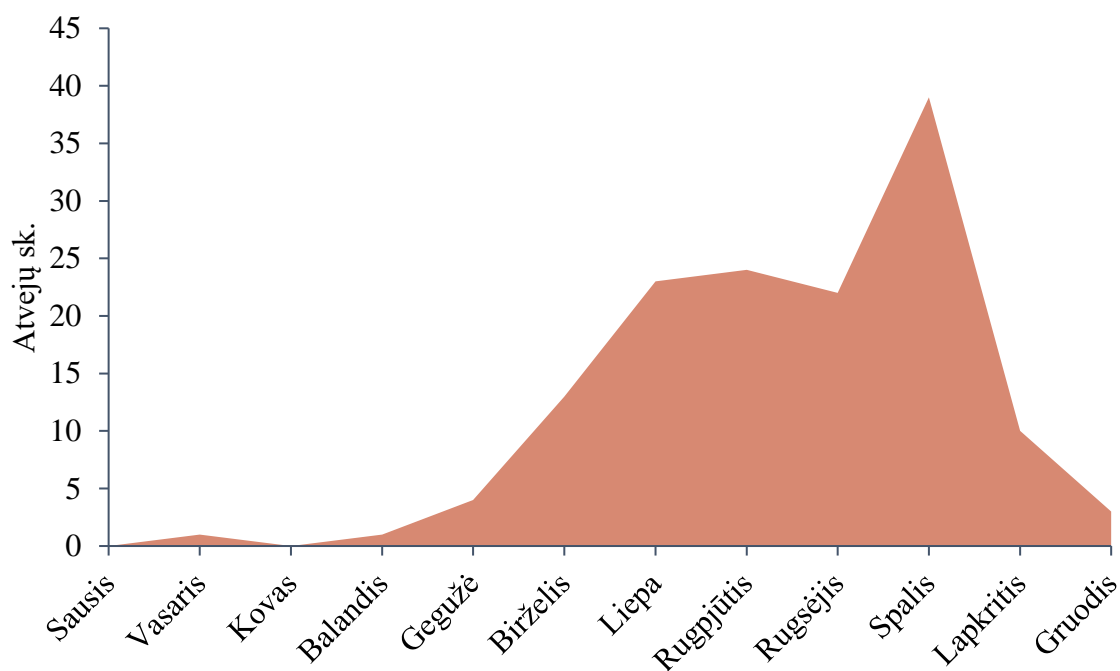
Savivaldybė	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Pokytis 2022/2023 m. (proc. / kartais)
Kauno m.	2,50	1,90	1,70	2,02	0,83	0,93	1,64	+76,6 proc.
Kauno r.	2,70	1,90	1,60	2,24	1,28	1,34	2,90	+2,2 karto
Kėdainių r.	2,30	1,70	0,43	1,73	0,43	3,05	1,95	-36,1 proc.
Jonavos r.	3,70	2,60	1,70	3,59	1,67	0,97	2,17	+2,2 karto
Kaišiadorių r.	4,20	2,30	1,30	3,99	1,66	3,42	5,18	+51,6 proc.
Birštono sav.	2,30	0,00	0,00	0,00	0,00	2,42	2,45	+1,1 proc.
Prienų r.	1,10	2,60	0,80	4,94	0,38	3,20	3,63	+13,4 proc.
Raseinių r.	4,10	1,50	1,60	2,17	1,86	5,93	5,96	+0,5 proc.

1.2.2 lentelė. Sergamumas LL Kauno apskrities savivaldybėse 2017-2023 m.
(atv. sk. / 10 tūkst. gyv.)

Savivaldybė	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Pokytis 2022/2023m. (proc.)
Kauno m.	15,8	13,0	9,9	11,7	7,6	10,4	10,1	-2,7 proc.
Kauno r.	12,2	8,3	9,7	10,2	7,2	10,4	9,8	-6,2 proc.
Kėdainių r.	9,9	6,4	2,6	10,8	5,4	8,7	10,6	+21,7 proc.
Jonavos r.	12,6	9,5	12,7	20,6	11,7	14,1	11,3	-19,6 proc.
Kaišiadorių r.	14,8	8,5	4,7	13,9	6,3	9,6	14,2	+47,9 proc.
Birštono sav.	38,6	28,4	24,1	31,3	24,1	26,7	41,6	+56,1 proc.
Prienų r.	9,5	6,7	8,8	9,9	4,2	11,2	15,7	+40,3 proc.
Raseinių r.	10,6	6,9	4,9	10,6	6,2	9,6	17,5	+83,7 proc.

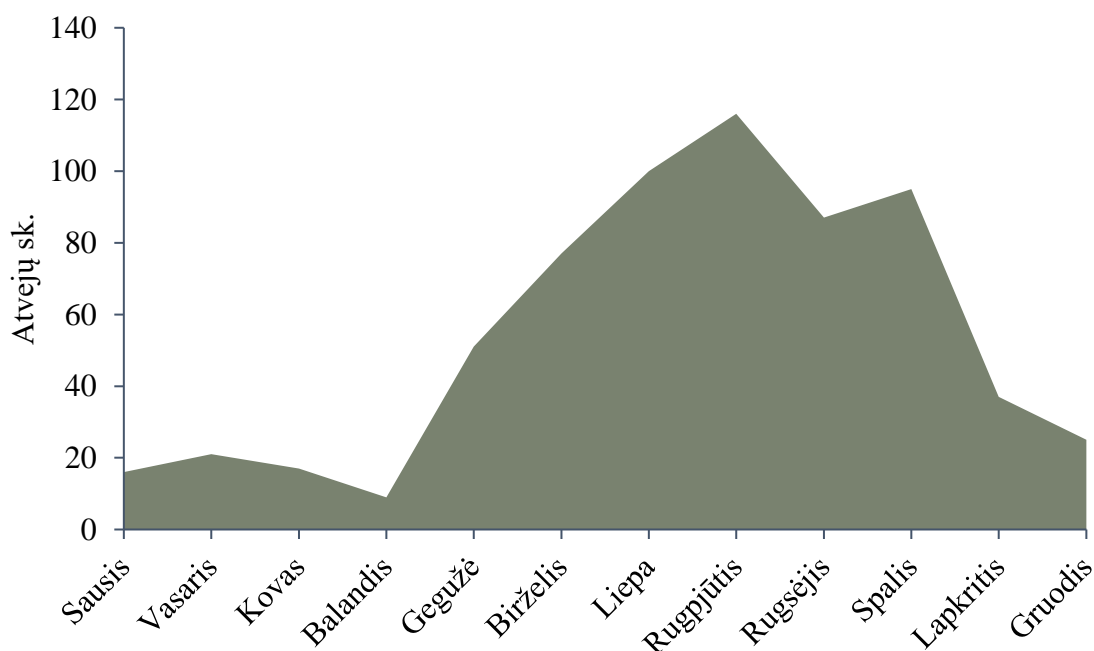
1.3. EPL sezoniškumas

EPL būdingas sezoniškumas. 2023 m. EE atvejai registruoti balandžio – gruodžio mėn. Antrasis sergamumo EE pikas buvo žymiai didesnis nei pirmasis užfiksuotas rugpjūčio mėn. (atitinkamai 39 ir 24 EE atvejai) (1.3.1 pav.).

1.3.1 pav. Sergamumo EE sezoniškumas Kauno apskrityje 2023 m.

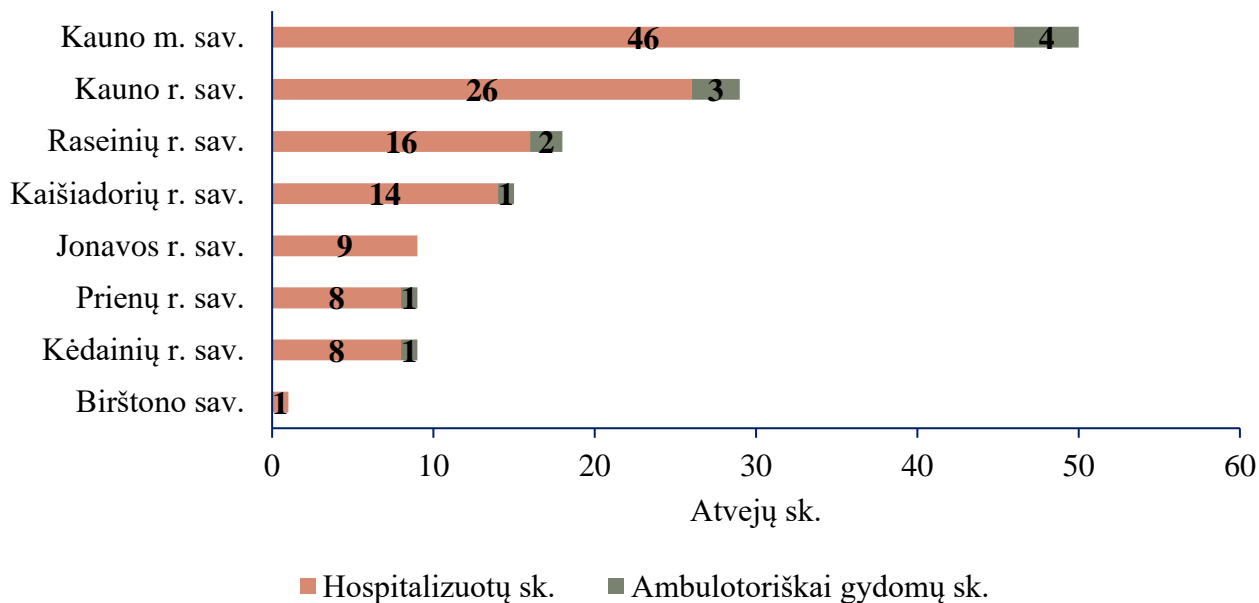
LL sergama ištisus metus, sausio-vasario mėn. dažniausiai registruojami uždelsti, pavėluotai diagnozuoti LL atvejai, susiję su užsikrėtimu erkių aktyvumo sezono metu. 2023 m. daugiausia LL atvejų registruota liepos ir rugpjūčio mėnesiais, taip pat žymus padidėjimas užfiksuotas spalio mėnesį (1.3.2 pav.). Panaši situacija buvo ir 2022 m. kuomet buvo nustatyti du sergamumo LL pikai – rugpjūčio ir spalio mėnesiais, nors dvibangis sezoniškumas dažniau būdingas EE, nei LL.

1.3.2 pav. Sergamumo LL sezoniškumas Kauno apskrityje 2023 m.

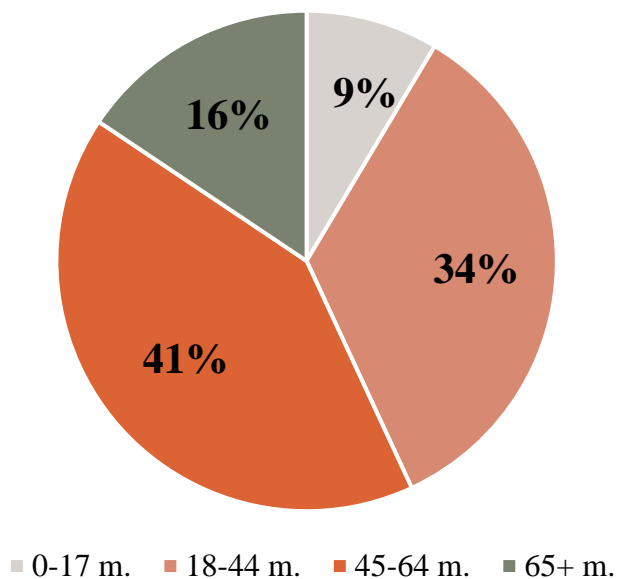
1.4. Kiti EPL rodikliai

EPL sukėlėjo specifika, klinikinė eiga lemia ligos gydymo taktiką. 91,4 proc. visų EE atvejų, registruotų 2023 m. buvo hospitalizuoti stacionarines paslaugas teikiančiose asmens sveikatos priežiūros įstaigose. Lyginant su 2022 m. sergančiųjų EE hospitalizacija sumažėjo 0,3 proc. Mirčių nuo EE Kauno apskrityje 2023 m. nebuvo registruota (1.4.1 pav.). 96,9 proc. susirgusiųjų LL 2023 m. buvo taikomas ambulatorinis gydymas, o hospitalizuota tik 20 LL atvejų Kauno apskrityje.

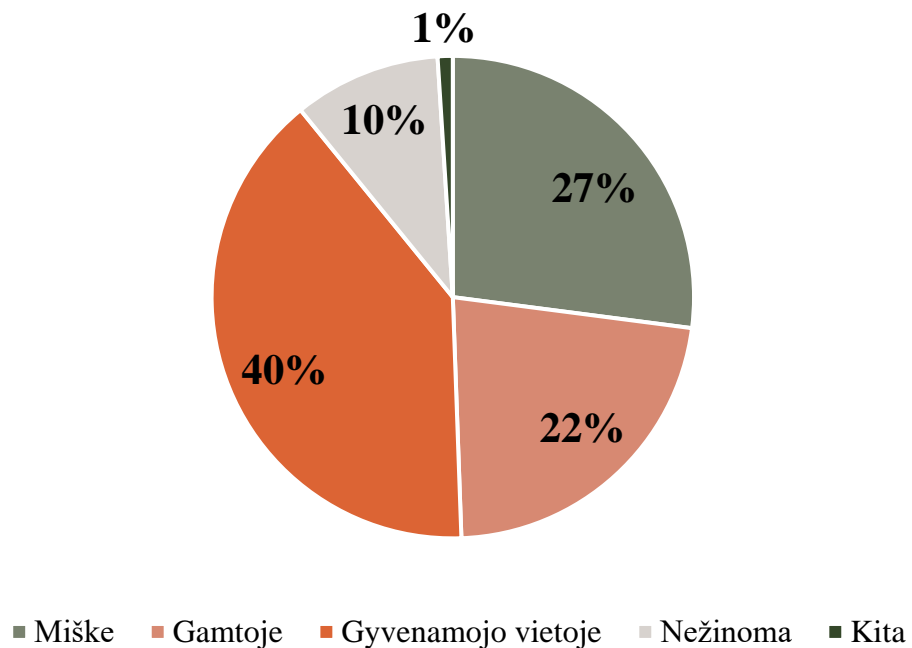
1.4.1 pav. Sergančių EE gydymo pobūdis Kauno apskrityje 2023 m.

EPL serga tiek vaikai, tiek suaugusieji. 2023 m. vienerių metų amžiaus grupėje registruotas 1 LL atvejis (Kauno m.), o vyriausi asmenys susirgę EPL buvo du 91 m. amžiaus Kauno r. (LL) ir Kaišiadorių r. (EE) gyventojai. 2023 m. EPL susirgo 62 vaikai iki 18 m. amžiaus, iš jų 17 EE ir 45 LL. Daugiausia sergančiųjų EPL registruota darbingo 45-64 m. amžiaus asmenų grupėje. 16 proc. susirgusiųjų buvo vyresni nei 65 m. amžiaus (1.4.2 pav.).

1.4.2 pav. Susirgusiųjų EPL amžiaus struktūra Kauno apskrityje 2022 m.

2023 m. Kauno apskrityje 49 proc. EPL užsikrėtė poilsiaujant, būnat gamtoje, parke, miške. Užsikrėtusiųjų gyvenamojoje vietoje, namų ūkyje, sodyboje dalis siekė 40 proc. Neišvengta užsikrėtimo EPL ir darbo vietoje: 4 asmenys nurodė užsikrėtę LL darbe. 2023 m. 4 asmenys EPL užsikrėtė užsienyje: 1 EE atv. – Lenkijoje; 3 LL ligos atvejai: 1 atv. – Lenkijoje, 1 atv. – Norvegijoje, 1 atv. – Latvijoje. 78 Kauno apskrities gyventojai nežinojo užsikrėtimo EPL vietovės ir aplinkybių (1.4.3 pav.).

1.4.3 pav. Užsikrėtimo EPL vieta Kauno apskrityje 2023 m.

Kauno apskrities vietovės, kuriose dažniausiai užsikrečiama EPL galima rasti NVSC tinklalapyje: <https://nvsc.lrv.lt/lt/uzkreciamuju-ligu-valdymas/erkiu-pernesamos-ligos/lietuvos-vietoviu-kuriose-uzsikreciama-erkiu-platinamomis-ligomis-zemelapis>.

1.5. EE imunoprofilaktika

2023 m. Kauno apskrityje iš viso buvo įskiepytos 87 190 EE vakcinų dozės, 12,1 proc. daugiau lyginant su 2022 m. Skiepijimai EE vakcina mažėjo 2-ose iš 8-ių administracinių Kauno apskrities teritorijų – Kėdainių r. ir Raseinių r. Skiepijimus pradėjo (I dozė) 23 614 gyventojai, iš jų 5 348 vaikai iki 18 m. amžiaus. 2023 m. pilnai paskiepytas ar paskiepytas sustiprinančiąja EE doze 40 161 asmuo, iš jų 8 425 vaikai iki 18 m. (1.5.1 lentelė).

1.5.1 lentelė. Vakcinacija nuo EE Kauno apskrities savivaldybėse 2022-2023 m.

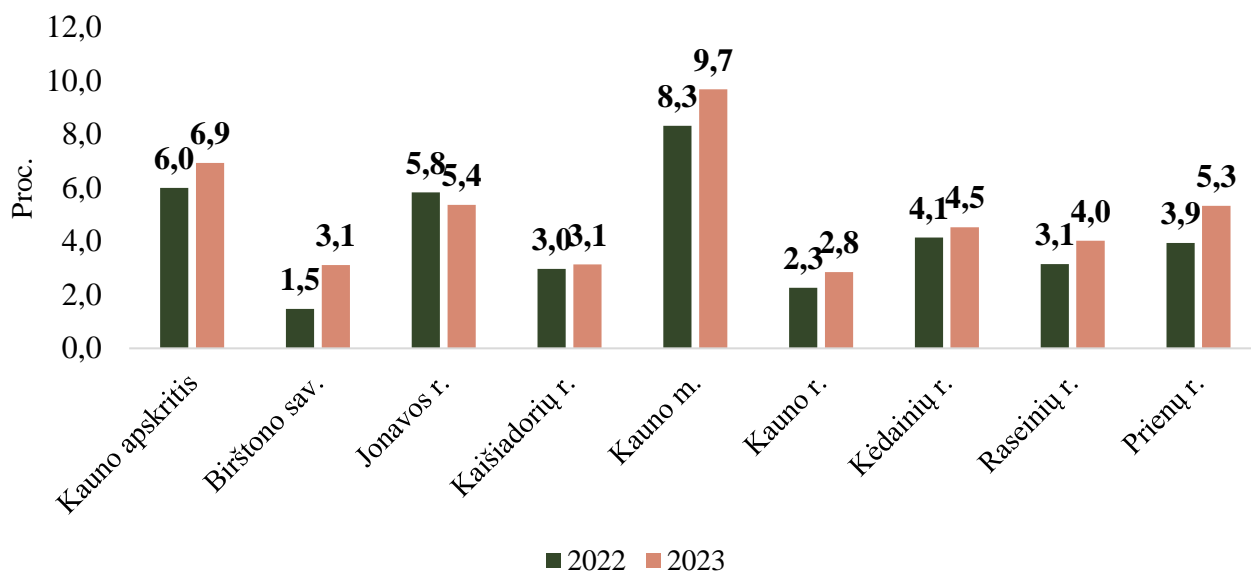
Savivaldybė	2022		2023		Bendros EE vakcinacijos pokytis
	Iš viso	I dozė	Iš viso	I dozė	
Kauno apskritis	76628	21539	87190	23614	+13,8 proc.
Kauno m.	55111	15138	63062	16861	+14,4 proc.
Kauno r.	5308	1655	6347	1731	+19,6 proc.
Jonavos r.	5215	1567	6346	2118	+21,7 proc.
Kėdainių r.	4078	1099	3850	866	-5,6 proc.

1.5.1 lentelės tęsinys. Vakcinacija nuo EE Kauno apskrities savivaldybėse 2022-2023 m.

Savivaldybė	2022		2023		Bendros EE vakcinacijos pokytis
	Iš viso	I dozė	Iš viso	I dozė	
Raseinių r.	2561	806	2514	659	-1,8 proc.
Prienų r.	2429	747	2955	844	+21,7 proc.
Kaišiadorių r.	1779	487	1890	484	+6,2 proc.
Birštono sav.	147	40	226	51	+53,7 proc.

Norint įvertinti skiepėjimo nuo EE aprėptis, būtina sutelkti dėmesį į trečiąją ir sustiprinančiąją EE vakcinos dozę gavusių asmenų skaičius. Tai atspindi visišką imunizaciją ir ilgalaikę apsaugą nuo EE, nes patikimiausią ir ilgiausią apsaugą nuo EE garantuoja 3 EE skiepų dozės – apie 99 proc. paskiepytųjų įgyja atsparumą erkiniam encefalitui 3-5 metams, o sustiprinančioji dozė (priklausomai nuo amžiaus kartojama kas 3-5 m.) – palaiko imunitetą. Apskaičiavus apimtį, galima tiksliai įvertinti skiepėjimo veiksmingumą, visuomenės sveikatos strategijų, skatinančių užbaigti skiepėjimo kursą poveikį ir imunizacijos spragas.

Lyginant su 2022 m. Kauno apskrities gyventojų įgijusiųjų pakankamą apsaugą (pasiskiepijo trimis EE vakcinos dozėmis arba sustiprinančiąja EE doze) nuo EE padidėjo 16,8 proc. Didžiausios EE skiepėjimų apimtys fiksuojamos Kauno m. (9,7 proc.), mažiausios – Kauno r. (2,8 proc.). 2023 m. visose Kauno apskrities teritorijose, išskyrus Jonavos r., skiepėjimo apimtys lyginant su 2022 m. padidėjo (1.5.1 pav.).

1.5.1 pav. Skiepėjimo nuo EE apimčių pokyčiai Kauno apskrities savivaldybėse 2022-2023 m. (III EE dozė + sustiprinančioji dozė)

Gerinant imunoprofilaktikos prieinamumą nuo 2021 m. kovo 1 d. nuo EE ir kitų ligų (gripo, pneumokokinės infekcijos) galima pasiskiepyti ne tik asmens sveikatos priežiūros įstaigose, bet ir vaistinėse. Sveikatos apsaugos ministerijai patvirtinus Nacionalinę imunoprofilaktikos programą 2024-2028 metams, numatyta, kad nuo 2024 m. rugsėjo 1 d. valstybės lėšomis nuo EE galės pasiskiepyti 50-55 m. amžiaus gyventojai.

Išvados:

1. Kauno apskritis kaip ir Lietuva išlieka endeminė EPL teritorija. 2023 m. Kauno apskrityje registruoti 140 EE atvejai ir 651 LL atvejai. 2022 m. Kauno apskrityje sergamumas erkių platinamomis ligomis padidėjo: EE sergamumas siekė 2,41 atv./10 tūkst. gyventojų ir buvo 43 proc. didesnis nei 2022 m., o LL sergamumas siekė 11,22 atv./ 10 tūkst. gyventojų ir padidėjo 5 proc. lyginant su 2022 m.
2. 2023 m. skiepavimo nuo EE apimtys Kauno apskrityje padidėjo 16,8 proc. lyginant su 2022 m. ir siekė 6,9 proc. Skiepavimo nuo EE apimtys padidėjo visose Kauno apskrities administracinėse teritorijose, išskyrus Jonavos r. Nepaisant teigiamų pokyčių, skiepavimo nuo EE apimtys ir toliau išlieka nepakankamos.

Siūlymai:

1. ASPĮ:

1.1. aktyviai inicijuoti skiepavimus nuo erkinio encefalito, ypač šių rizikos grupių asmenims:

- nepriklausomai nuo amžiaus visiems, kurių bet kokia veikla susijusi su buvimu lauke;
- nepriklausomai nuo amžiaus, visiems asmenims sergantiems lėtinėmis ligomis;
- vyresniems nei 65 m. amžiaus asmenims.

1.2. Kiekvienu atveju sudaryti skiepavimo nuo EE planą, bei jo griežtai laikytis. Esant poreikiui aktyviai informuoti apie skiepavimą telefonu, trumpąja žinute, el. paštu.

1.3. Vaikų profilaktinių apžiūrų, skiepavimų metu priminti apie EE riziką ir imunoprofilaktikos galimybes bei paskiepyti visus pageidaujancius.

1.4. Informuoti pacientus, priklausančius tikslinei 50-55 m. amžiaus grupei, apie nuo š. m. rugsėjo 1 d. atsirandančią galimybę skiepytis nuo EE nemokamai, t. y. valstybės lėšomis – pradėti vakcinaciją ar pabaigti kursą.

2. Savivaldybių administracijoms:

2.1. Kauno apskrities savivaldybių administracijoms pavaldžių įmonių, įstaigų vadovams užtikrinti, teisės aktų nustatyta tvarka, darbuotojams, užsiimantiems bet kokia veikla, susijusia su darbu gamtoje (pvz. miškininkams ir kt.), galimybę pasiskiepyti nuo EE darbdavio lėšomis.

2.2. Tikslinių visuomenės grupių informavimo užtikrinimas. Vadovaujantis Europos ligų prevencijos ir kontrolės centro rekomendacijomis EPL endeminėse teritorijose tikslinės visuomenės informavimo apie EPL profilaktines priemones grupės:

- Sveikatos priežiūros specialistai. Sveikatos priežiūros specialistams skirtos komunikacijos tikslas – užtikrinti teisingą ir savalaikį EPL diagnozavimą, didinant jų supratimą apie simptomus ir diagnozavimo, gydymo galimybes bei skatinant aktyviai teikti informaciją gyventojams apie EPL profilaktiką.
- Keliautojai. Keliautojams skirtos komunikacijos tikslas – atkreipti dėmesį į riziką užsikrėsti EPL, keliaujant į endemines teritorijas ir skatinant juos imtis tinkamų profilaktinių priemonių prieš atvykstant į šalį ir kelionės metu.
- Bendroji visuomenė – komunikacijos tikslas pasiekti aukštą supratimo apie EPL keliamą riziką bei profilaktines priemones lygį.
- Vaikai – komunikacijos tikslas yra paprastais ir lengvai suprantamas būdais skatinti supratimą apie tai, kas yra erkės, kaip jų išvengti ir ką daryti, jei įsisiurbė erkė.

2.3. Užtikrinti erkių gausą mažinančias priemones. Jų esmė – sudaryti nepalankias sąlygas erkių gyvenimui ir vystymuisi. Šios priemonės yra efektyvios ir ekologiškos, todėl labiausiai skatintinos ir rekomenduojamos erkių gausos mažinimui:

- Tinkama parkų, poilsio vietų, dažnai žmonių lankomų miškų priežiūra: žolė pjaunama nuo ankstyvo pavasario, neleidžiant jai užaugti aukštesnei kaip 10 cm., menkaverčiai krūmai iškertami, miško darbų atliekos, išvartos, nupjauta žolė išvežama arba sudeginama, pasivaikščiojimo takai ir takai, vedantys vandens telkinių, sporto aikštelių, laužaviečių link, praplatinami.
- Graužikų populiacijos reguliavimas (deratizacija). Deratizaciją atlieka šiai veiklai licencijuoti juridiniai ar fiziniai asmenys.

Parengė:

Nacionalinio visuomenės sveikatos centro

Prie Sveikatos apsaugos ministerijos

Kauno departamento Užkrečiamųjų ligų valdymo skyriaus

Vyriausioji specialistė Vilma Kokanskytė